

BANK GOSPODARSTWA KRAJOWEGO

ZAGADNIENIA GOSPODARCZE

w świetle
prasy i literatury ekonomicznej zagranicą

W A R S Z A W A

ROK III.

15 PAŹDZIERNIKA 1948

NR 19

BANK GOSPODARSTWA KRAJOWEGO
DEPARTAMENT II PLANOWANIA
WYDZIAŁ EKONOMICZNY

Warszawa, dn. 4 listopada 1948 r.

ZAGADNIENIA GOSPODARCZE

w świetle prasy i literatury ekonomicznej zagranicą

Nr. 19
Rok III

S p i s r z e c z y :

B. BRAGINSKIJ i A. WIKENTIEW

Rozszerzona reprodukcja so-
cjalistyczna w okresie po-
wojennym

"Woprosy Ekonomiki"

Nr. 3 1948 r.

ROZSZERZONA REPRODUKCJA SOCJALISTYCZNA
W OKRESIE POWOJENNYM

"Woprosy Ekonomiki"

Nr.3 1948 r.

Reprodukcja socjalistyczna jest jednością dwóch elementów: planowego rozszerzonego odtwarzania zdolności wytwórczych oraz stosunków wytwórczych. Jak stwierdza tow.Stalin, potrzebny nam jest nie"każdy" wzrost zdolności wytwórczych, lecz taki, który zapewnia ugruntowanie i rozwój socjalistycznych stosunków produkcji oraz przyczynia się do przyspieszenia naszego ruchu ku wyższej fazie komunizmu. Dlatego rozszerzone odtwarzanie socjalistycznych stosunków wytwórczych - drogą rozwoju własności socjalistycznej, ugruntowania i rozwoju socjalistycznych zasad organizacji produkcji i dystrybucji - ma znaczenie pierwszorzędne i jest najważniejszą stroną reprodukcji socjalistycznej.

Okres powojenny odznacza się szybkim rozwojem i ugruntowaniem socjalistycznych stosunków produkcji. Własność socjalistyczna wobec ogromnych inwestycji, poczynionych przez państwo i kołchozy, zwiększyła się o wiele miliardów rubli, udział w gospodarce społecznej socjalistycznych form produkcji i własności nieustannie rośnie.

W okręgach, które były pod okupacją, odbudowane już zostały w pełni kolektywno gospodarstwa chłopskie i większa część państwowych przedsiębiorstw przemysłowych oraz handel socjalistyczny, państwowy i spółdzielczy. W zachodnich okręgach Ukrainy i Białorusi oraz w radzieckich republikach nadbałtyckich organizuje się nowe kołchozy.

Wyjątkowo doniosłą rolę w ugruntowaniu socjalistycznych stosunków wytwórczych odegrała historyczna decyzja Rady Ministrów ZSRR i CK WKP(b) o likwidacji wynaturzeń Statutu rolniczych spółnot gospodarczych. Decyzja ta stawia kres kupczeniu ziemiemi kołchozowymi i kołchozową własnością: następuje restytucja własności kołchozowej, ugruntowuje się społeczna gospodarka spółnot rolniczych.

W okresie powojennym wzmacnia się i rozwija nadal zasada socjalistyczna podziału dochodu społecznego według pracy. W przemyśle, budownictwie i transporcie przyczynił się do tego rozwój premio-

wych form płacy oraz wprowadzenie norm przeciętnie progresywnych; w rolnictwie - udoskonalenie systemu płacy według umownych dniówek z uwzględnieniem jakości pracy i wzrostu plonów na jednostkę powierzchni.

W upowszechnieniu socjalistycznej zasady podziału dochodu narodowego według pracy odegrała szczególnie doniosłą rolę reforma pieniężna i zniesienie kart żywnościowych w końcu r.1947. Reformy te uzależniły dobrobyt materialny obywateli radzieckich bezpośrednio od ich dochodów pieniężnych. Poderwany został w ten sposób grunt dla działalności elementów spekulacyjnych.

Wzrost wytwórczości dóbr konsumpcyjnych stał się przyczyną rozszerzenia zakresu działalności handlu państwowego i spółdzielczego. Natomiast udział w obrotach handlowych rynku kołchozowego, wzrastający w czasie wojny, zmalał w okresie powojennym. Wzmocnił się znacznie wpływ regulacyjny państwa na kształtowanie się cen rynku kołchozowego. Reforma pieniężna, zniesienie systemu kartkowego i przejście do otwartego handlu zlikwidowały konsekwencje wojny w dziedzinie obrotu towarowego i pieniężnego oraz spowodowały silny spadek cen rynku kołchozowego i spółdzielczego oraz zbliżenie się ich do jednolitych cen państwowych.

Rozwój i ugruntowanie socjalistycznych stosunków produkcji znajduje swój wyraz również w dalszym wzroście świadomości socjalistycznej mas pracowniczych, a więc w rozwoju socjalistycznego stosunku do pracy. Okres powojenny odznacza się również nowym wzlotem współzawodnictwa socjalistycznego. Jeszcze w latach wojny Narodowej rozpowszechniło się współzawodnictwo socjalistyczne robotników i urzędników wszystkich dziedzin przemysłu i transportu. Po wojnie ruch ten trwał pod hasłem przedterminowego wykonania planu pięcioletniego. Po raz pierwszy w dziejach współzawodnictwo socjalistyczne wielomilionowych mas chłopskich przybrało rozmach tak potężny. Nowy masowy ruch uczestników kołchozów pod hasłem osiągnięcia wysokich wskaźników produkcji rozpowszechnił się drogą zbiorowych uchwał i zobowiązań kołchozów (brodów traktorowo-motorowych i sowchozów / majątków państwowych). O zobowiązaniach tych kołchozy składały meldunki tow.Stalinowi. Listy dziesiątków milionów uczestników kołchozów do wielkiego wodza i nauczyciela, Stalina, mają głębokie znaczenie historyczne. Świadczą one o nowym etapie rozwoju socjalistycznego stosunku kołchoźników do pracy. Listy te są wyrazem dalszego ugruntowania socjalistycznych stosunków produkcji w rolnictwie.

W latach powojennych znacznie się zwiększyły szeregi stachanowców, elity pracowników w produkcji, nowatorów, wynalazców. Obok beha-

terów pracy socjalistycznej w przemyśle i transporcie zjawily się tysiące bohaterów pracy w kołchozach, ośrodkach traktorowo-motorowych i sowchozach. Ugruntowanie socjalistycznego stosunku do pracy, rozwój uświadczenia socjalistycznego pracowników,, ich rozwój ideowo-polityczny - wszystko ro razem staje się potężnym czynnikiem wzrostu produkcji socjalistycznej, przyspieszającym przejście i socjalizmu do komunizmu.

X

X

X

Rozszerzona reprodukcja socjalistyczna oznacza szybki i niestanny wzrost potęgi gospodarczej, ugruntowanie niezaleźności naszego kraju, a jednocześnie, - wzrost stopy życiowej mas pracowniczych. Te trzy główne zasady gospodarki socjalistycznej znajdują dobitny wyraz w powojennym okresie rozwoju gospodarczego ZSRR. Ustawa o planie pięcioletnim odbudowy i rozwoju gospodarstwa narodowego ZSRR na lata 1946 - 1950 określa konkretne zadania gospodarczo-polityczne okresu powojennego oraz odpowiadające im tempo i skalę, strukturę i proporcje rozszerzonej reprodukcji socjalistycznej, postęp techniczny i organizacyjny gospodarki radzieckiej.

Jednoczesny szybki wzrost akumulacji i spożycia w okresie powojennym jest skutkiem szybkiego tempa wzrostu produkcji społecznej. Jak wiadomo, plan pięcioletni przewiduje przeciętny roczny wzrost produkcji dóbr konsumcyjnych o 17%, wobec 10% w latach 1938-1946. Przeciętny roczny wzrost produkcji dóbr inwestycyjnych, jak zaznaczył tow. Woznieś-enski, wyprzedza nieco tempo wzrostu produkcji dóbr konsumcyjnych, czyli wynosi przeszło 17%, wobec 15% w latach 1938-1940. Znacznie wyższe niż w latach przedwojennych jest również tempo wzrostu produkcji rolniczej i przewozu ładunków kolejowych. Objawom tym towarzyszy większe tempo wzrostu dochodu narodowego.

W ten sposób jedną z zasadniczych cech reprodukcji socjalistycznej w okresie powojennym jest szybki wzrost tempa rozwoju wszystkich dziedzin gospodarki narodowej z przemysłem ciężkim na czele. Przyspieszenie tempa rozwoju gospodarczego ZSRR jest decydującym warunkiem przedterminowego wykonania głównego zadania gospodarczo-politycznego pięcioletki powojennej, którym jest odbudowa zniszczonych okręgów kraju, osiągnięcie przedwojennego poziomu produkcji przemysłowej i rolniczej, a następnie - znacznego przekroczenia tego poziomu.

Szybkość tempa, ciągłość i trwałość wzrostu produkcji społecz-

nej jest ogólnym prawem gospodarki radzieckiej. W okresie przedwojennych pięciolatek stalinowskich przyrost absolutny produktu społecznego w każdym roku z reguły przekraczał przyrost, osiągnięty w roku poprzednim. W latach 1946-1948 to prawo rozwoju nie tylko się utrzymało, lecz wyraziło się jeszcze dobitniej. W roku 1946 produkcja cywilna przemysłu wzrosła o 20% (w tym produkcja maszynowa o 50%), wolumen inwestycji o 17%, naładunek kolejowy o 13%, fizyczna masa przewiezionych ładunków towarowych o 30%. W tymże okresie jednak silna susza musiała się odbić na produkcji roślinnej, a więc i na ogólnej produkcji szeregu dóbr konsumcyjnych.

W roku 1947 wzrost produkcji społecznej był powszechny, przyrost bezwzględny produktu społecznego wybitnie przewyższył analogiczne liczby roku poprzedniego. Produkcja całości przemysłu wzrosła o 22%, a w tym przemysł lekki i włókienniczy o 33%. Tempo wzrostu przemysłu w r. 1947 przekroczyło zadanie planu pięcioletniego, a wskutek tego pokryty został pewien niedobór w wykonaniu planu przemysłowego z r. 1946.

Szczególną cechą rozwoju przemysłu w r. 1947 i 1948 było narastanie z kwartału na kwartał tempa wzrostu produkcji przemysłowej. Przyrost jej, wyrażony w odsetkach produkcji odpowiedniego kwartału w roku poprzednim, wynosił w I kwartale 1947 r. - 12%; w II kwartale - 18%, w III kwartale - 25%, w IV kwartale - 30% i w I kwartale 1948 r. - 32%. W IV kwartale 1947 r. produkcja przemysłowa osiągnęła przeciętny poziom kwartalny przedwojennego roku 1940.

Poczynając od drugiej połowy 1947 r., szczególnie szybko rosła produkcja przemysłu lekkiego i włókienniczego, a od IV kwartału - produkcja przemysłu spożywczego.

Do postępu przemysłu lekkiego i spożywczego przyczyniał się nadzwyczajny postęp socjalistycznego rolnictwa. W pierwszych latach wojennych znówu dały znać o sobie najwyższe zalety i żywotność radzieckiego ustroju kołchozowego. Rok 1946 był rokiem niezmiernie długotrwałej suszy, którą porównać można tylko z suszą 1891 roku - najdłuższą na przestrzeni całego stulecia. Pomimo to wpływ suszy r. 1946 na zbiory plonów rolnych był bez porównania mniejszy, niż w latach wielkich susz w Rosji przedrewolucyjnej. Dzięki kolektywizacji rolnictwa udało się zapobiec takiemu katastrofalnemu obniżeniu się zbiorów, jakie zdarzało się w Rosji carskiej np. w latach 1891, 1901, 1911. Skutki suszy r. 1946 były również bez porównania mniejsze niż np. w r. 1921, gdy główną formą chłopskiej własności rolnej było drob-

notowarowe gospodarstwo. Dzięki ustrojowi kołchozowemu i ogromnemu zapałowi jego uczestników udało się w r.1947 silnie zwiększyć urodzaj brutto zbóż. Tęgo rodzaju wzrost plonów nieosiągalny był dawniej nawet w najlepszych latach/suszy. W dziejach drobnej własności chłopskiej największy przyrost produkcji zbóż po roku suszy był w r.1922, gdy zbiory brutto wzrosły o 29%.. Znacznie wzrosła produkcja ziarna również w r.1925 po suszy r.1924. W r.1947 natomiast nie tylko wzrosła o 58% produkcja zbóż, lecz stwierdzono ponadto wzrost urodzaju wszystkich ziemiopłodów. Wydajność zaś zbóż osiągnęła poziom przedwojenny.

Decydującą rolę w tym niezmiernie szybkim rozwoju produkcji rolniczej odegrała partia bolszewicka i planujące państwo radzieckie. Historyczne decyzje Plenum CK WKP(b) w lutym 1947 r., jako konkretny program bojowy, mobilizujący siły milionów obywateli radzieckich ku zapewnieniu powojennego wzrostu plonów rolnych, pomoc rządu radzieckiego, wyświadczona okęgóm, nawiedzonym przez suszę oraz szerokie poparcie aktywistów skolektywizowanej wsi - wszystkie te czynniki dokonały przełomu w rozwoju socjalistycznej gospodarki rolnej.

W latach, poprzedzających kolektywizację rolnictwa, przeciętne tempo roczne przyrostu produkcji rolniczej wynosiło 1 - 2%. W latach 1932 - 1940 odsetek ten wzrósł do 7%, podczas gdy tempo przyrostu produkcji przemysłowej wynosiło 15-16% rocznie. Nastąpiło więc poważne zbliżenie dynamiki obu tych zasadniczych działów produkcji społecznej, co jest jedną z cech charakterystycznych rozszerzonej reprodukcji socjalistycznej. W latach powojennych szybkość wzrostu produkcji rolnej zwiększyć się powinna w porównaniu z przedwojenną, zbliżyć się jeszcze bardziej do tempa przemysłu, a w niektórych latach nawet je przewyższyć. Przewidział to plan na rok 1947 i ~~przewidywania te~~ zostały pomyślnie zrealizowane. Trwałość i ciągłość wzrostu plonów rolnych brutto i produktów hodowli jest bardzo istotnym warunkiem koniecznej proporcjonalności rozwoju przemysłu i rolnictwa - dwóch najważniejszych dziedzin gospodarki narodowej.

Osiągnięcie takiej szybkości przyrostu powojennego produkcji zawdzięczać należy przede wszystkim czynnej i pełnej samozaparcia walce milionowych mas ludności radzieckiej. W okresie powojennym wysunęła się na czoło sławna plejada stachanowców, przodowników i nowatorów produkcji, pomnażających zdobycze ruchu stachanowskiego. Praktyka z niezwykłą wyrazistością potwierdza odkryte przez Lenina i Stalina znaczenie i rolę współzawodnictwa socjalistycznego oraz inicjatywy spo-

tecznej, jako potężnej siły rozwojowej gospodarki radzieckiej. Zaporozec, Łukieczów, Bykow, Matrosow, Wołkowa, Rossijskij, Iwanow, Kucakowski, Boriskin oraz liczne tysiące najwybitniejszych pracowników rolnych, stając w awangardzie współzawodnictwa socjalistycznego, dali przykład milionom robotników i członków kółchozów. Powstały nowe formy ruchu stachanowskiego: przejście na produkcję bez dotacji państwowych, zbiorowe zobowiązania całych obszarów i okręgów, gwarantujące wzrost plonów i wydajności hodowli.

Niezmiernie ważną rolę w przyspieszaniu tempa reprodukcji powojennej odgrywa fakt, że w kraju naszym, w przeciwieństwie do krajów kapitalistycznych odbyło się wyjątkowo szybko i w całym zakresie gospodarki narodowej powojenne przestawienie jej na tory produkcji pokojowej. Wystarczy zaznaczyć, że w r.1946 zakłady budowy maszyn zwiększyły wytwórczość narzędzi produkcji w porównaniu z r. 1945 półtorakrotnie, a w r.1947 tempo tej wytwórczości rosło nadal z kwartału na kwartał. Niektóre działy przemysłu budowy maszyn dla potrzeb cywilnych przekroczyły poziom przedwojennego roku 1940, co umożliwiło poważny wzrost technicznego zaopatrzenia gospodarki narodowej. Poprawiło się ono również jakościowo - przemysł, transport, rolnictwo wyposażone zostały w doskonalsze narzędzia produkcji, niż miały przed wojną.

W okresie powojennym nastąpiła również redystrybucja funduszy obrotowych na korzyść tych gałęzi przemysłu ciężkiego, które mają rolę decydującą we wzroście akumulacji i przyspieszeniu tempa wzrostu produkcji. W szczególności produkcja surowki żelaznej na potrzeby cywilne wybitnie wzrosła w porównaniu z latami wojennymi wskutek wzrostu ogólnej produkcji wielkich pieców i ograniczenia zużycia surowki przez przemysł wojenny. Ogólny przychód walcówki żelaznej zwiększył się w r.1947 tylko wskutek wzrostu produkcji o 30% w porównaniu z r.1945.

Radykalne zmiany nastąpiły również w bilansie paliw. W okresie 1946 - 1947 wydobywanie węgla wzrosło o 23% w porównaniu z r.1945, ropy naftowej - o 33%. Zniesione wprowadzone w czasie wojny ograniczenie zużycia opału w niektórych dziedzinach produkcji na potrzeby cywilne.

Demobilizacja składu osobowego armii i marynarki przebiegała w ZSRR szybko, wskutek czego nastąpił duży przypływ siły roboczej do gospodarki narodowej, w przeciwieństwie do krajów kapitalistycznych, które sztucznie hamowały demobilizację sił zbrojnych.

Jedną z przyczyn szybkiego tempa odbudowy powojennej gospo-

darki radzieckiej jest również intensywny postęp techniczny, którego nie hamują żadne przeszkody, właściwe kapitalizmowi. Nowe metody techniki szeroko się rozpowszechniają we wszystkich dziedzinach produkcji, zapewniając wysoką wydajność inwestycji. Szczególnie znaczenie ma dalszy poważny postęp mechanizacji pracy. Opanowanie nowych metod technicznych i udoskonalenie procesów technologicznych doprowadziło nie tylko do przyspieszenia wzrostu produkcji, lecz również do poważnegoniżenia jej kosztu własnego.

Przejście do okresu pokojowego zaznaczyło się w ZSRR - odmiennie od krajów kapitalistycznych - wzrostem stopy życiowej mas pracowniczych oraz nowym wzlotem energii twórczej narodu.

Siłą motoryczną powojennego rozkwitu gospodarki radzieckiej jest planujące państwo socjalistyczne oraz trud bohaterskich narodów Związku Radzieckiego pod kierunkiem partii Lenina-Stalina.

x

x

x

W dziele zapewnienia szybkiego tempa rozszerzonej reprodukcji powojennej ogromne znaczenie miało ustalenie przez planujące państwo socjalistyczne właściwych proporcji produkcji oraz opanowanie tych lub innych powstających w toku pracy zatorów lub częściowych dysproporcji.

Wśród ustalonych przez plan państwowy proporcji narodowo-gospodarczych najważniejsze są i mają decydujące znaczenie dla osiągnięcia zamierzonego tempa rozwoju gospodarczego kategorie następujące: proporcje pomiędzy wytwórczością środków produkcji i dóbr konsumcyjnych; pomiędzy przemysłem, a rolnictwem, pomiędzy górnictwem a przemysłem przetwórczym, pomiędzy produkcją a transportem, pomiędzy wzrostem akumulacji a wzrostem spożycia, pomiędzy dochodami pieniężnymi ludności a obrotem towarowym, pomiędzy finansowaniem produkcji, a jej zaopatrzeniem materiałowo - technicznym. Niezmierzenie doniosłe znaczenie ma również ustalenie właściwych proporcji w gospodarce każdego okręgu gospodarczego, oraz organizacja łączności międzyokręgowej, któraby rozwiązała zadanie likwidacji dalekich i krzyżujących się ze sobą przewozów, a także zadanie zbliżenia przedsiębiorstw do źródeł surowców oraz do okręgów spożycia ich produkcji.

Realizowanie wielkich zadań, które postawił w skali długofalowej tow.Stalin, wymaga tworzenia nowych proporcji w rozwoju gospodarki socjalistycznej. Jest zupełnie oczywiste - zaznaczył tow.N.A.

Woźniesiński - że proporcje, które się ukształtowały w przedwojennych latach pokojowych nie będą ściśle powtórzone w okresie powojennym...^{1/}

Nowe te proporcje w powojennej gospodarce radzieckiej ustalił plan pięcioletni na 1946-1950. Konkretny ich wyraz znajdziemy w planach państwowych na lata 1946, 1947 i 1948 oraz w ich wykonaniu.

Zasadnicze zmiany w proporcjach narodo-gospodarczych po wojnie polegały przede wszystkim na odbudowie odpowiadającego czasom pokojowym stosunku pomiędzy pierwszym i drugim działem, gospodarki narodowej^{2/}, oraz między przemysłem a rolnictwem.

W okresie gospodarki wojennej cykl obrotu produktu społecznego zasadniczo się zmienił. Większa część produktu społecznego szła na potrzeby wojny. Przemysł ciężki dostarczał wytwórczości dóbr konsumpcyjnych znacznie mniej narzędzi produkcji, a rolnictwo - mniej surowców, zwolniło się również tempo reprodukcji kapitału zakładowego w wielu dziedzinach przemysłu, pracującego na potrzeby cywilne.

Po skończeniu wojny - wskutek przestawienia przemysłu na produkcję pokojową i wykorzystania części potencjału przemysłu wojennego do produkcji wyposażenia technicznego - został nie tylko osiągnięty, lecz i przekroczony w pierwszych latach pięciolatki przedwojenny poziom zaopatrzenia technicznego innych gałęzi produkcji: Rolnictwo, przemysł lekki i przemysł spożywczy dostają od przemysłu ciężkiego znacznie więcej maszyn, narzędzi i materiałów, niż dostawały w ciągu 5-7, a nawet dziesięciu lat przedwojennych. Tak np. rolnictwo otrzyma w latach 1946-1950 ciągniki o ogólnej mocy 10,8 mln.HP, co przekracza cały potencjał parku ciągnikowego ZSRR w r.1938. Przemysł włókienniczy i spożywczy dostają maszyn o wiele więcej niż w latach przedwojennych. W ten sposób już w pierwszych latach powojennych przemysł ciężki kompensuje przemysłowi dóbr konsumpcyjnych to wszystko, czego nie mógł mu dać w latach wojennych.

W okresie powojennym odbudowuje się normalny stosunek wzajemny pomiędzy pierwszym a drugim działem produkcji socjalistycznej (t.j. między produkcją dóbr inwestycyjnych i konsumpcyjnych). Tow.N.A.Woźniesiński zaznaczył, że "wartość środków produkcji, przydzielonych przez państwo radzieckie przedsiębiorstwom działu II, powinna w pewnym stosunku, przewidzianym w planie, odpowiadać wartości dóbr konsumpcyjnych, przyznawanych przedsiębiorstwom działu I^{3/}.

W latach Wojny Narodowej proporcja ta nie mogła być dotrzymana, ponieważ przemysł ciężki musiał radykalnie zmniejszyć dostawy środków.
^{1/} N.Woźniesiński. Wojenna ekonomika SSSR w period Otieczestwiennoj wojny". Gospolizdat 1947 str.178

^{2/} t.j. produkcja środków produkcji i produkcja dóbr konsumpcyjnych.

^{3/} Woźniesiński. L.C.str.149

ków produkcji dla przedsiębiorstw działu II. W latach powojennych stopniowo, w trybie wykonywania planu, odbudowują się właściwe proporcje między działem I i II.

Znacznie poprawiają się również po wojnie proporcje w innych działach gospodarki, a przede wszystkim - między przemysłem a rolnictwem. Tempo odbudowy rolnictwa znacznie wzrasta, zbliżając się do tempa odbudowy przemysłu, a na tym gruncie następuje szybki wzrost produkcji przemysłu lekkiego i włókienniczego.

Ważnym warunkiem proporcjonalności powojennej reprodukcji socjalistycznej jest podnoszenie surowcowych działów przemysłu ciężkiego. W pierwszym roku pięciolatki działły te (a przede wszystkim przemysł węglowy) nie nadążyły za innymi. W r.1946 np. produkcja narzędzi produkcji wzrosła o 50%, produkcja zaś wyrobów walcowanych z metali żelaznych tylko o 13%. Produkcja brutto przemysłu na potrzeby cywilne wzrosła w r.1946 o 20%, wydobycie zaś węgla - o 10%, ropy - o 12%. W r.1947 i w I kwartale r.1948 produkcja surowców przemysłowych i rolniczych poważnie wzrosła. Metalurgia czarna i kolorowa, przemysł węglowy i naftowy oraz przemysł leśny poważnie zwiększyły tempo swego rozwoju, co zmniejszyło rozpiętość między tempem wzrostu przemysłu przetwórczego i surowcowego. Przyspieszenie tempa wytwórczości żelaza i wydobycia węgla pozostaje jednak nadal jednym z najważniejszych zadań gospodarczych na najbliższe lata pięciolatki, a przede wszystkim na rok 1948. Szczególne znaczenie posiada tu zwłaszcza rozwój lokalnych źródeł paliw. Rozwój przemysłu ciężkiego jest ogniwem najważniejszym na odcinku poprawienia proporcji w całym gospodarstwie narodowym.

Charakterystyczną cechą powojennej gospodarki radzieckiej jest poprawa organizacji produkcji i podziału produktu społecznego z punktu widzenia prawa wartości. W okresie Wojny Narodowej działanie prawa wartości było z konieczności ograniczone. Przeczyła, np. prawu wartości, jak twierdził Wozniesiński, wielość cen detalicznych na jednakowe towary, czego nie można było uniknąć w okresie istnienia systemu kart żywnościowych.

Zniesienie systemu kartkowego i likwidacja wielość cen umożliwia państwu o wiele pełniejsze i bardziej wszechstronne wykorzystanie prawa wartości, niż w okresie wojennym. Znaczenie takich dźwigni polityki gospodarczej jak cena, pieniądz, kredyt, zysk, premie, wzrasta w olbrzymiej skali. Poważnie zwiększa się osobiste zain-

terosowanie materialne pracowników we wzroście wydajności pracy.

Wszystkie zanalizowane wyżej warunki powojennej gospodarki radzieckiej stworzyły gwarancję nieustannego wzrostu produkcji socjalistycznej, a przede wszystkim produkcji dóbr inwestycyjnych, które są podstawą rozszerzonej reprodukcji socjalistycznej i potęgi gospodarczej kraju.

Zupełnym przeciwieństwem gospodarki radzieckiej, przeżywającej wspaniały wzlot, jest gospodarka powojenna państw kapitalistycznych. W USA dojrzeła kolejne przesilenie gospodarcze. W europejskich krajach kapitalistycznych przemysł albo stoi w miejscu, albo odbudowuje się bardzo wolno. Z drugiej strony okres powojenny charakteryzuje intensywny rozwój gospodarczy krajów nowej demokracji Środkowej i Południowo-Wschodniej Europy. Dzięki nacjonalizacji zasadniczych środków produkcji, planowej gospodarce, twórczemu wzlotowi ludów wyzwolonych z niewoli kapitalistycznej, dzięki bezinteresownej braterskiej pomocy Związku Radzieckiego, przemysł krajów nowej demokracji wzrastał w okresie powojennym w bardzo szybkim tempie. Świadczy to, że wyzwolenie z imperializmu i przejście na socjalistyczną drogę rozwoju otwiera rzeczywiście niewyczerpane źródła postępu społeczno-gospodarczego.

x

x

x

Jednym z najważniejszych czynników rozszerzonej reprodukcji socjalistycznej jest rozszerzona reprodukcja siły roboczej i jej kadr, oraz jej planowy podział pomiędzy poszczególne działy gospodarki narodowej. W społeczeństwie socjalistycznym bezrobocie zlikwidowane jest w zupełności. Zapewnienie kadr kwalifikowanych dla produkcji jest jednym z zasadniczych zadań planującego państwa radzieckiego. Na tym polega jedna z najbar^oziej zasadniczych różnic pomiędzy reprodukcją socjalistyczną a kapitalistyczną. Kapitalista patrzy na robotnika tylko, jako na źródło osiągnięcia zysku, na przedmiot wyzysku, nie troszczy się on o odtworzenie siły roboczej choćby dlatego, że zawsze istnieje wystarczająca armia rezerwowa bezrobotnych.

W Związku Radzieckim troska państwa o rozszerzone wytwarzanie siły roboczej wynika z samej natury społeczeństwa socjalistycznego.

Cechą charakterystyczną powojennego rozwoju gospodarki radzieckiej jest szybko tempo rozszerzonego odtwarzania siły roboczej,

zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym. Szybko przeprowadzona demobilizacja bojowników Armii Radzieckiej w dużym stopniu przyczyniła się do zapewnienia siły roboczej dla gospodarki narodowej. W ciągu r.1946 oraz 1947 i w I kwartale r.1948 szybko rosła liczba pracowników, zatrudnionych w gospodarstwie społecznym. W ciągu dwóch lat pięciolatki powojennej liczba robotników i urzędników wzrosła o 4,2 miln. W I kwartale r.1948 przybyło robotników i urzędników o 2 miln. więcej niż w I kwartale r.1947. Poza tym wzrosła poważnie również liczba zdolnych do pracy uczestników kółchozów.

Przejście ZSRR do gospodarki pokojowej zmieniło warunki odtworzenia siły roboczej. Po skończeniu wojny zniesiono masową pracę w godzinach nadliczbowych, stosowaną w latach wojny oraz przywrócono w pełni urlopy robotników i urzędników. Głównym źródłem uzupełniania klasy robotniczej stał się znów system rezerw pracy oraz zorganizowany werbunek siły roboczej w kółchozach. To przejście do przedwojennych metod stwarza pewne trudności. Niektórzy kierownicy instytucji gospodarczych nie od razu zrozumieli, że w okresie powojennym nie można dążyć do i. siły r b czej w trybie mobilizacji. W związku z tym w latach 1946 -1947 ważne gałęzie przemysłu, w tej liczbie przemysł węglowy i budownictwo, odczuwały brak kadr. W latach powojennych szczególnego znaczenia nabiera zorganizowany werbunek siły roboczej i przydzielanie jej przedsiębiorstwom na zasadzie stworzenia odpowiednich warunków pracy oraz warunków mieszkaniowo-społecznych.

Wydziki państwa radzieckiego kierują się ku zapewnieniu możliwie największego przyrostu liczby robotników, zatrudnionych w produkcji oraz przygotowania wykwalifikowanych kadr dla najważniejszych gałęzi przemysłu. Szczególnie wzrosła liczba robotników produkcyjnych w drugim roku pięciolatki powojennej. Tak np. w drugim kwartale r.1947 ogólna liczba robotników i urzędników w ZSRR wzrosła w porównaniu z II kwartałem r.1946 o 3%, liczba zaś zatrudnionych w przemyśle - o 7%. W trzecim kwartale 1947 r., przy zwiększeniu ogólnej liczby robotników i urzędników o 820 tys. osób w porównaniu z II kwartałem r.1946, liczba zatrudnionych w przemyśle wzrosła o 500 tysięcy.

W latach 1946 - 1947 pomyślnie przebiegało wykonanie zadania planu pięcioletniego w zakresie przygotowania kadr. Państwowe rezerwy pracy przekazały produkcji 1.172 tysiące wykwalifikowanych młodych robotników. Poza tym drogą nauczania indywidualnego, brygadowego i kursowego bezpośrednio przy produkcji przygotowano 4,7 miln. nowych wykwalifikowanych robotników, a obok tego 6,6 miln. robotników podwyższyło swo-

je kwalifikacje. Z tych wszystkich przyczyn wzrósł w okresie powojennym odsetek robotników wykwalifikowanych w ogólnej naszej klasy robotniczej ZSRR.

Obok wzrostu kadr wykwalifikowanych robotników odbywał się w przyspieszonym tempie proces przygotowywania wykwalifikowanych kadr inżynierów, techników, inteligencji radzieckiej. W drugim roku pięciolatki powojennej liczba studentów w wyższych zakładach naukowych i w szkołach technicznych przekroczyła poziom przedwojenny, w szczególności zaś w wyższych zakładach naukowych kształciło się w r.1940 541 tys. studentów, a w r.1947 - 696 tys.

Ważnym zagadnieniem organizacyjnym jest podział pracowników pomiędzy sferę pracy produkcyjnej i nieprodukcyjnej. W szeregu ogólniw aparatu administracyjnego stwierdzić się dają bardzo poważne przerosty. Na dzień 1 stycznia 1946 r. w ministerstwach i urzędach przemysłowych liczba zatrudnionych bezpośrednio przy produkcji wynosiła zaledwie 25,6% ogólnej liczby specjalistów z wyższym wykształceniem, w organach kierowniczych zakładów przemysłowych - zaledwie 23,1%, pozostała zaś masa tych specjalistów, czyli 51,3%, funkcjonowała w średnich i wyższych organach administracji. W niektórych przedsiębiorstwach liczba pracowników biurowych wynosiła 20-25%, co odpowiednio zwiększało koszty ogólne.

W r.1946 państwo radzieckie powzięło doniosłe decyzje, mające na celu zmniejszenie aparatu administracyjnego i pomocniczego. Dnia 13 sierpnia 1946 r. Rada Ministrów ZSRR powzięła uchwałę, zakazującą rozszerzania etatów administracyjnych oraz skreśliła 730 tys. wakujących etatów w organizacjach, utrzymywanych z budżetu państwowego i w organizacjach gospodarczych.

Zwolnienie części pracowników aparatu administracyjnego nie wywołało oczywiście i nie mogło wywołać w kraju bezrobocia, pracownicy ci przeszli częściowo do przedsiębiorstw państwowych, częściowo zaś - do spółdzielczych przedsiębiorstw i spółnot. Zadanie zapewnienia siły roboczej dla przemysłu, budownictwa i transportu udało się państwu radzieckiemu rozwiązać drogą przyspieszonego wzrostu wydajności pracy. Postęp techniczny i rozpowszechnienie nowych zdobyczy technicznych, konsekwentna mechanizacja produkcji w najważniejszych gałęziach przemysłu, realizowana w ramach ustawy o planie pięcioletnim, wzrost dobrobytu materialnego, wzrost kwalifikacji pracowników i udoskonalenie organizacji pracy - wszystkie te czynniki

przyczyniły się do szybkiego wzrostu wydajności pracy społecznej. Już w pierwszym kwartale 1946 r. udało się zahamować pewną zniżkę produkcji przemysłowej na robotnika-dniówkę, która nastąpiła w drugiej połowie r. 1945 w szeregu przedsiębiorstw przemysłu budowy maszyn, w związku z przestawieniem ich na produkcję cywilną, pochłaniającą stosunkowo więcej pracy. Poczynając od II kwartału 1946 r., wydajność pracy w przemyśle nieustannie i powszechnie wzrastała. Rola tego czynnika we wzroście produkcji zwiększała się coraz bardziej.

Tempo wzrostu wydajności pracy szczególnie się zwiększyło w latach 1947 i 1948, w toku wykonywania postawionych przez plan państwowy zadań z zakresu wydajności pracy. W przemyśle wydajność pracy wzrosła w I kwartale 1947 r. o 13%, a w I kwartale 1948 r. o 21% w stosunku do pierwszego kwartału 1948 r., w tej liczbie w przemyśle budowy maszyn - o 34% i w hutnictwie żelaznym - o 36%. Znaczną też wzrosła w 1947 r. wydajność pracy w rolnictwie. Odpowiednio do wzrostu wydajności pracy rosły zarobki robotników i urzędników oraz dochody uczestników kołchozu.

x

x

x

Cechą charakterystyczną powojennego okresu gospodarki radzieckiej jest szybki wzrost spożycia narodowego, co wyraża się dobitnie we wzroście obrotów handlu detalicznego. w r. 1946 obrót detaliczny handlu państwowego i spółdzielczego wzrósł o 30% w stosunku do r. 1945 (w cenach porównywalnych), a w tym wzrosła o 15% sprzedaż artykułów spożywczych i o 85% sprzedaż towarów przemysłowych. W drugim roku pięciolatki powojennej handel detaliczny wzrósł o dalsze 17%, przy czym obroty handlu spółdzielczego wyniosły 22,4 milrd. rubli. Handel spółdzielczy wzrastał z miesiąca na miesiąc i w IV kwartale 1947 r. wzrósł niemal w dwójnasób w porównaniu z I kwartałem tegoż roku. Po zniesieniu kart żywnościowych i przejściu do otwartego handlu wzrosły jeszcze bardziej masa sprzedawanych ludności artykułów spożywczych i przemysłowych. W pierwszym kwartale 1948 r. sprzedano chleba o 72% więcej, niż w kwartale I roku 1947, cukru o 170% więcej, ryb i przetworów rybnych - o 25% więcej, tłuszczów zwierzęcych - o 13%, wyrobów cukrowniczych o 57%, kaszy i makaronu - o 52%, tkanin bawełnianych i jedwabnych - o 44%.

Podstawą szybkiego wzrostu obrotu handlowego dóbr konsumpcyjnych był wzrost produkcji rolniczej oraz przemysłu lekkiego i spożywczego.

W ciągu dwóch lat powojennych przemysł ZSRR zwiększył produkcję zasadniczych dóbr konsumcyjnych 1,5-3 krotnie. Tak np. produkcja tkanin bawełnianych w r. 1947 w stosunku do r. 1945 wyniosła 156%, tkanin wełnianych - 173%, obuwia skózanego - 179%, obuwia gumowego - 330%, tłuszczów zwierzęcych - 189%, olejów roślinnych - 148%, ryb - 141%, cukru - 210%. Szczególnie szybko wzrastała produkcja dóbr spożywczych w końcu r. 1947 i w początku 1948 r. Produkcja tkanin bawełnianych w I kwartale 1948 r. w stosunku do I kw. 1947 r. wyniosła 144%, wełnianych - 132%, obuwia skózanego - 118%, gumowego - 141%, tłuszczów zwierzęcych - 242%, olejów roślinnych - 151%, cukru - 370%, mydła - 154%.

Dużą rolę we wzroście obrotu towarowego - obok zmobilizowania zasobów lokalnych za pośrednictwem sieci handlu spółdzielczego - odegrała zorganizowanie masowej produkcji towarów powszechnego spożycia w przemyśle ciężkim oraz wzrost zasobów rynkowych materiałów budowlanych. W okresie gospodarki wojennej sprzedaż tych towarów na potrzeby ludności była niemożliwa. W latach zaś powojennych - w związku z rozwojem produkcji maszyn i aparatów na potrzeby cywilne oraz z rozwojem przemysłu leśnego i przemysłu materiałów budowlanych, państwo mogło w skali coraz większej sprzedawać ludności samochody, motocykle, materiały budowlane i drzewne, aparaty radiowe, aparaty elektryczne itd.

Zwiększony w latach 1946-1947 dopływ masy towarowej do kanałów handlu radzieckiego łączył się w planie państwowym ze wzrostem dochodów pieniężnych ludności miejskiej i wiejskiej. W okresie powojennym wzrosły płace robotników i urzędników oraz dochody ludności wiejskiej. W związku z tym wzrosła oczywiście ogólna zdolność nabywcza ludności i jej popyt na towary. W roku 1947 fundusz płacy robotników i urzędników, zatrudnionych w gospodarce narodowej ZSRR, wzrósł w stosunku do r. 1946 o 23%. W roku 1948 wzrost zarobków pieniężnych trwa dalej. Jeszcze szybciej wzrastają w ZSRR płace realne. Zniżka samych tylko cen państwowych, która nastąpiła jednocześnie z reformą pieniężną, daje ludności oszczędność roczną w wys. 57 milrd. rubli. Poza tym duża oszczędność powstaje wskutek zniżki cen rynku kołchozowego i spółdzielczego. Z chwilą przejścia do handlu otwartego (bezkartkowego) ceny tych cynków zaczęły szybko zniżkować, zbliżając się do poziomu jednolitych państwowych cen detalicznych. W I kwartale 1948 r. ceny rynku kołchozowego spadły do 31% w stosunku do I kwartału r. 1947, czyli zniżyły się przeszło trzykrotnie, ceny zaś rynku spół-

działczego w tymże okresie zmalały przeszło dwukrotnie, wynosząc w I kwartale 1948 r. 45% w stosunku do cen I kwartału 1947 r.

W konsekwencji zniżki cen detalicznych na rynku państwowym oraz spadku cen na rynkach kołchozowym i spółdzielczym zdolność nabywczą rubla radzieckiego wzrosła o 41%, a płace realne robotników i urzędników, wobec jednoczesnego wzrostu płac nominalnych, wzrosły przeciętnie o 51% w stosunku do I kwartału 1947 r.

Szczególną właściwością reprodukcji socjalistycznej są - jak zaznaczył tow. N. A. Wozniesiński - ogromne sumy, łożone na rzecz mas pracowniczych przez państwo dodatkowo do ich zarobków pieniężnych. Sumy te zwiększają przeciętną płacę pieniężną o 38%.

W latach 1946 - 1947 te wydatki państwa oraz wydatki jego na budowę mieszkań i na finansowanie akcji społeczno-kulturalnej nieustannie wzrastały. W ciągu dwóch lat nowej pięcioletki oddano do użytku ok. 15 miln. metrów kwadratowych powierzchni mieszkalnej w domach państwowych. Wielkie sumy wydało państwo na odbudowę i budowę szpitali, szkół, wyższych zakładów naukowych, uzdrowisk, sanatoriów, itd. W r. 1947 wydatki budżetu na finansowanie akcji społeczno-kulturalnej wyniosły 106,5 milrd. rubli, wzrastając w stosunku do r. 1946 przeszło o 30%. W budżecie państwowym na rok 1948 wydatki te wyniosą 116,3 milrd. rubli.

W latach 1946-1947 rozrosła się sieć instytucji ochrony zdrowia. Sieć szpitali w r. 1947 stała się gęstsza niż przed wojną.

Tą drogą w okresie powojennym poważnie wzrosła stopa życiowa ludności. Pomyślnie przebiega realizacja zadań planu pięcioletniego w zakresie wzrostu spożycia narodowego. W tymże czasie, gdy i w ZSRR i w republikach ludowo-demokratycznych Europy Środkowej i Południowo-wschodniej, wyzwolonych z oków imperializmu, odbywa się wzrost powszechnego dobrobytu, - stopa życiowa mas pracujących i płace realne robotników w krajach kapitalistycznych spadają z roku na rok.

x

x

x

Przez rozszerzoną reprodukcję socjalistyczną rozumie się przeznaczenie pewnej części produktu społecznego na potrzeby akumulacji socjalistycznej i potrzeby inwestycyjne.

Tow. Wozniesiński zaznaczył, że w ZSRR "przejście od gospodarki wojennej do pokojowej realizuje się drogą zwiększenia części dochodu narodowego, przypadającej na akumulację, bez czego niemożli-

wa jest szybka odbudowa gospodarki społecznej i jej przyspieszony wzrost"^{3/}.

W pierwszym roku po ukończeniu wojny część dochodu narodowego, przypadająca na akumulację, wzrastała głównie drogą kurozenia wydatków wojennych. Następnie głównym źródłem wzrostu akumulacji staje się wzrost wydajności pracy społecznej, czyli wzrost akumulacji wewnętrznej przemysłu.

Drogą skurczenia wydatków wojennych i przyspieszenia tempa wzrostu dochodu narodowego rośnie również w okresie powojennym bezwzględna masa spożycia narodowego oraz udział jego w dochodzie narodowym. To właśnie jest jedną z zasadniczych właściwości i zalet socjalistycznego systemu gospodarczego.

W gospodarce socjalistycznej zarówno udział akumulacji w dochodzie narodowym, jak i udział w nim spożycia mas pracujących wybitnie przewyższa udział tych pozycji w dochodzie narodowym państw kapitalistycznych. Przed wojną w ZSRR przypadło na fundusz akumulacji mniej więcej 20-25% dochodu narodowego (łącznie z rezerwami), podczas gdy w najbogatszym kraju kapitalistycznym - USA - według danych ekonomistów amerykańskich udział akumulacji w dochodzie narodowym wynosił w r. 1929 (roku największego rozkwitu) - 9,3%. W latach przesilenia gospodarczych w USA nie tylko nie było akumulacji, lecz, przeciwnie, konsumowano tam wtedy kapitał zakładowy! Udział spożycia narodowego^{zas/} w ZSRR stanowi ok. trzech czwartych dochodu narodowego, w krajach kapitalistycznych dwa do trzech razy mniej.

Znacznie wyższa stopa akumulacji oraz wyższy odsetek dochodu narodowego, przypadający na spożycie mas pracowniczych w społeczeństwie socjalistycznym, jest konsekwencją zasadniczo innych warunków produkcji i podziału produktu społecznego.

W ZSRR zlikwidowane zostało pasożytnicze spożycie burżuazji, pochłaniające ogromną masę wartości dodatkowej. Znana jest rzecz, że spożycie klas pasożytniczych stanowi ok. połowy dochodu narodowego krajów kapitalistycznych i kilkakrotnie przewyższa stopę akumulacji.

W społeczeństwie socjalistycznym produkt dodatkowy nie jest w stosunku do pracownika obcą mu częścią wartości produktu społecznego, co jest charakterystyczną cechą ustroju kapitalistycznego. W państwie socjalistycznym zarówno całość społeczeństwa, jak i każdy pracownik poszczególny, zainteresowani są w szybkim tempie akumulacji, ponieważ od tego zależy ogólny rozwój gospodarki narodowej, a jednocześnie wzrost stopy życiowej pracowników. W państwie socjalistycznym zlikwi-

dowano antagonistyczną sprzeczność między akumulacją a spożyciem, właściwą społeczeństwu kapitalistycznemu.

Powojenny stalinowski plan pięciolatki przewiduje wzrost odsetka dochodu narodowego, przypadającego na akumulację, w stosunku nie tylko do okresu wojennego, lecz i do przedwojennego roku 1940.

Odsetek funduszu akumulacji i spożycia (bez rezerw) w latach 1940, 1942 i 1950 przedstawia się jak następuje (w stosunku procentowym do ogólnej sumy dochodu narodowego):

	1940	1942	1950
Spożycie	74	67	73
Akumulacja	19	14	21

W nowej pięciolatce proporcje, charakteryzujące podział dochodu narodowego, przed wojną, a tym bardziej w czasie wojny, zmieniają się poważnie na korzyść akumulacji, wewnątrz zaś samego funduszu akumulacji rośnie odsetek, przypadający na inwestycje w przemyśle ciężkim i w transporcie kolejowym.

Pięciolatka powojenna ustala ogólną wartość scentralizowanych inwestycji na 250,3 milrd. rubli. Odsetek, przypadający na inwestycje przemysłowe, który w pięciolatce poprzedniej wynosił 47,8%, wzrasta w pięciolatce obecnej do 63%, odsetek, przypadający na inwestycje kolejowe, wzrasta z 12,9 do 16%.

Charakterystyczną cechą inwestycji powojennych jest wzrost ich wydajności, co wyraża się przede wszystkim w poprawie stosunku pomiędzy wartością nowych inwestycji, włączonych w dany okres do procesu produkcyjnego, a ogólną wartością nakładów inwestycyjnych w tymże okresie. Ilustrują to dane następujące:

	Pierwsza pięciolatka	Druga pięciolatka	Powojenna pięciolatka
Wartość nakładów inwestycyjnych (w milrd. rb)	52,5	114,7	250,3
Wartość nowych inwest. włączonych do procesu produk. (w milrd. rb)	38,6	103,0	234,0
Stosunek pomiędzy wartością nowych inwest., włączonych do procesu produk., a ogólną wartością nakładów inwest. (w %)	73,5	90,6	93,5

W pięciolatce powojennej wolumen niezakończonych budowli, przechodzących na okres następny, jest względnie mniejszy, niż w latach poprzednich. Osiągamy to drogą skrócenia terminów budowy oraz racjonalniejszego planowania inwestycji, koncentrując nakłady kapitałowe przede wszystkim na obiektach najważniejszych. Do wzrostu wydajności inwestycji przyczynia się również fakt, że budowę nowych obiektów kojarzymy z wielkimi robotami przy odbudowie obiektów zniszczonych, czemu w wielu wypadkach towarzyszy modernizacja wyposażenia technicznego i zasadnicza jego przebudowa. Dla tego zdolność wytwórcza przedsiębiorstw odbudowanych znacznie przewyższa poziom przedwojenny.

Na podstawie programu powojennej odbudowy i rozwoju gospodarki narodowej odbywał się w naszym kraju w ciągu pierwszych dwóch lat nowej pięciolatki niezmiernie intensywny proces inwestowania. W latach tych zbudowano, odbudowano i włączono do procesu produkcyjnego ok. 1.900 przedsiębiorstw państwowych. W r. 1946 wolumen inwestycji wzrósł o 17%, w r. 1947 - o 10%, w porównaniu z rokiem poprzednim, a w I kwartale r. 1948 - o 19% w porównaniu z tymże kwartałem r. 1947.

Roboty inwestycyjne, wykonane w latach 1946-1947, odznaczają się dwoma cechami charakterystycznymi. Przede wszystkim wzrósł odsetek inwestycji, przypadający na surowcowe gałęzie przemysłu ciężkiego oraz na transport kolejowy. Już w pierwszym roku nowej pięciolatki wolumen inwestycji w hutnictwie, produkcji paliw i przemyśle chemicznym przekroczył o 70% wolumen inwestycji w tychże działach w przedwojennym roku 1940 (w cenach porównywalnych). Po drugie - w ogólnym bilansie inwestycyjnym w latach 1946-1947 dużą pozycję stanowiły okręgi wyzwolone. W r. 1946 wartość inwestycji w tych okręgach wyniosła 17,5 milrd. rubli, co umożliwiło zwiększenie tam produkcji przemysłowej brutto o 28% w stosunku do r. 1945. W drugim roku pięciolatki powojennej wydano w tych okręgach na inwestycje 18 milrd. rb., a w I kwartale 1948 r. - 3 milrd. rb. Produkcja brutto tychże okręgów wzrosła w r. 1947 o 33% w stosunku do r. 1946, a w I kwartale 1948 r. o 59% w stosunku do tegoż kwartału r. 1947.

Realizacja programu inwestycyjnego nie wszędzie przebiegała pomyślnie. Rada Ministrów w sprawozdaniu za r. 1946 stwierdziła, że niewykonanie planu włączenia do procesu produkcyjnego szeregu nowych i odbudowanych zakładów "szczególnie w przemyśle węglowym i hutnictwie zwiększyło liczbę budowli niezakończonych, podniosło koszty budowy oraz zamroziło poważne sumy z funduszy państwowych".

Obok procesów akumulacyjnych w sferze kapitałów zakładowych odbywała się w pierwszych latach powojennych w szybkim tempie akumulacji funduszy obrotowych. Jak zaznaczyliśmy wyżej, szczególnie pomyślnym w tej dziedzinie był rok 1947. W pierwszym roku pięciolatki powojennej surowcowe gałęzie przemysłu ciężkiego (a przede wszystkim przemysł węglowy) nie nadążały za innymi działami przemysłu ciężkiego, i

co oddziaływało naturalnie na wysokość akumulacji koniecznych zapasów materiałowych. W r.1947 sytuacja w produkcji surowców przemysłowych i rolniczych znacznie się poprawiła i akumulacja funduszy obrotowych poważnie wzrosła. Ubiegły okres pięciolatki powojennej odznaczał się więc intensywnością akumulacji socjalistycznej.

x

x

x

Pomyślny przebieg powojennej pięciolatki stalinowskiej jest żywym świadectwem ogromnych rezerw wewnętrznych, istniejących we wszystkich dziedzinach gospodarki narodowej. Mobilizacja tych rezerw jest źródłem dalszego przyspieszenia tempa rozwoju gospodarczego ZSRR. Jedno z najważniejszych zadań r.1948 - trzeciego, decydującego roku obecnej pięciolatki - polega na tym, by okoni rozwoju i przyspieszenia akcji inwestycyjnej wykorzystać w pełni istniejące możliwości wzrostu produkcji.

Tow.Stalin uczy, że przy planowaniu orientować się należy nie według przeciętnych arytmetycznych norm, osiągniętych w produkcji, lecz według norm przeciętnie progresywnych, czyli według najlepiej pracujących przedsiębiorstw. Przeciętnie progresywne normy wykorzystania aparatu produkcyjnego, ustalone dla przedsiębiorstw państwowych w planie na rok 1947 i 1948, odegrały wybitną rolę we wzroście produkcji i poprawie jej wskaźników jakościowych. Lecz wiele przedsiębiorstw nie korzysta jeszcze należycie z doświadczenia przedsiębiorstw najlepszych. Jest rzeczą znaną, np. że w hutnictwie żelaznym najlepsze zespoły dają na jednostkę potencjału wytwórczego więcej o 20-25% żelaza i stali niż wynosi przeciętna całego hutnictwa. Podobną sytuację widzimy w przedsiębiorstwach metalurgii kolorowej i w cemer^{budowy}towni. przemysłu/maszyn w wielu wypadkach nie osiągnięto jeszcze norm przedwojennych, pomimo istnienia wszelkich wa-

runków ku ich osiągnięciu i przekroczeniu. W hutach szklanych wprowadzenie metody warstwowego układania surowców, stosowanej już w szeregu przedsiębiorstw, zwiększa wydajność prawie dwukrotnie. W transporcie stwierdzić musimy duże przestoje taboru. W rolnictwie przekroczono wprowadzić przedwojenną normę wydajności na jednostkę pracy traktora, lecz duże przestoje maszyn rolniczych i traktorów w okresie robót polnych świadczą o jeszcze wielkich możliwościach zwiększenia ich wydajności. Dlatego dalsze rozpowszechnienie norm przeciętnie progresywnych, masowe zastosowanie ich we wszystkich przedsiębiorstwach jest pilnym zadaniem gospodarczo-politycznym.

Duże pole wzrostu wydajności pracy kryje w sobie dalsza mechanizacja procesów produkcyjnych, pochłaniających dużo pracy. W budownictwie, przemyśle węglowym, w kopalniach torfu, w przemyśle leśnym, w robotach załadunkowych i wyładunkowych oraz w rolnictwie, często jeszcze stosuje się pracę ręczną; istniejące tam urządzenia mechaniczne nie są wykorzystywane w sposób zespołowy i pracują niewielką ilość godzin. Wystarczy wspomnieć np., że w r. 1947 na niektórych budowach Ministerstwa Budownictwa połączeniarki wykorzystane były zaledwie w 55-65% ich zdolności wytwórczej.

Pięciolatka powojenna przywiązuje szczególną wagę do postępu technicznego, do rozwijania nowych dziedzin techniki i produkcji. W latach ubiegłych gospodarka radziecka osiągnęła w tej dziedzinie nie mały postęp.

Pomyślnie przeprowadzona rekonstrukcja powojenna przemysłu budowy maszyn umożliwiła coraz lepsze wyposażenie gospodarki narodowej w nowe zdobycze techniki. Są to np. nowe typy specjalnych i zespołonych obrabiarek do metali, turbiny parowe wysokiego ciśnienia o mocy 50 i 100 KW, turbiny gazowe, turbogeneratory, chłodzone wodorem, najściślejsze aparaty miernicze, kombiny węglowe itd.

Zastosowanie nowych zdobyczy technicznych umożliwiło dalej idące zmechanizowanie procesów produkcyjnych, wchłaniających dużo pracy. W szczególności w przemyśle węglowym stopień zmechanizowania produkcji przekroczył już stan przedwojenny.

Trzeba jednak zaznaczyć, że w szeregu działach przemysłu niedostatecznie są wykorzystane dotąd nowe metody techniczne i zbyt powolne jest tempo wprowadzania tam nowych typów mechanizmów. W górnictwie węglowym np. bardzo powoli wprowadza się niezmiernie wydajny typ kombinatu górniczego systemu Makarowa, który mechanizuje wiele

związanych ze sobą procesów, chłonących dużo pracy. Wielkie braki w dziedzinie zastosowania nowych zdobyczy technicznych stwierdzić można także w przemyśle leśnym i w budownictwie.

Lepsze wykorzystanie mechanizmów, dalsze nasycenie nimi produkcji, zespolone formy mechanizacji, kojarzenie mechanizacji z elektryfikacją - oto są istotne przesłanki przyspieszenia tempa rozszerzonej reprodukcji socjalistycznej. Celem pomyślnego przeprowadzenia mechanizacji trzeba radykalnie udoskonalić organizację remontu, zapewnić wykwalifikowaną obsługę mechanizmów, zorganizować dostawę produkcji części zapasowych, przeprowadzić organizację pracy mechanizmów ściśle według wykresów.

Przemysł, rolnictwo, transport i budownictwo ponoszą wciąż jeszcze duże straty z powodu wyrobów zabrakowanych, nieumiejętnego zbioru plonów rolnych (szczególnie buraków cukrowych) oraz wskutek marnotrawstwa paliw i materiałów oświetleniowych. Ukrócenie i likwidacja tych strat, najściślej oszczędność zużycia zasobów materiałowych jest poważnym źródłem wzrostu produkcji.

W latach przedwojennych obserwowano się w niektórych działach przemysłu w miesiącach zimowych, a szczególnie w pierwszym kwartale każdego roku, spadek produkcji oraz ograniczenie robót budowlanych w porównaniu z czwartym kwartałem roku poprzedniego. Budowodem tego było niedostateczne przygotowanie się przedsiębiorstw do sezonu zimowego, a przede wszystkim niedostateczne zapasy paliw i surowców. Sezonowy spadek produkcji, pochłaniający w poszczególnych latach do 12% produkcji przemysłowej brutto, oddziaływał również na przeciętne roczne tempo wzrostu produkcji. W styczniu i lutym 1947 r. sezonowy spadek produkcji (głównie w przemyśle ciężkim) był mniejszy, niż zwykle. W I kwartale 1947 r., dzięki energicznie zastosowanym środkom zaradczym rządu, udało się zapobiec sezonowemu spadkowi produkcji. W 1948 r koniecznością jest zgromadzenie odpowiednich zapasów materiałowych na zimę, co umożliwi ciągłość wzrostu produkcji z kwartału na kwartał.

Decydujące znaczenie w r. 1948 ma przyspieszenie tempa budownictwa i włączenie do procesu wytwórczego nowych przedsiębiorstw oraz nowej powierzchni mieszkaniowej. W drugiej połowie obecnej pięcioletki głównym źródłem dalszego wzrostu produkcji będzie zwiększenie potencjału wytwórczego.

Mechanizmy, materiały budowlane, siła roboczą i zasoby fi-

nansowe koncentrować należy przede wszystkim na obiektach, przeznaczonych do uruchomienia w r.1948

W r.1948 przekroczony być musi przedwojenny poziom urodzajności szeregu ziemiopłodów, powierzchnia zasiewów w kołchozach wzrosnąć powinna o 15,6%, wolumen pracy ośrodków motorowo-traktorowych - o 17%. Pogłowie bydła rogatego oraz owiec i koz w kołchozach przewyższyć powinno w końcu r.1948 poziom przedwojenny.

Dalszy wzrost produkcji rolniczej stworzy warunki wzrostu produkcji towarów spożywczych i przemysłowych. W r.1948 przekroczone być powinno tempo wzrostu produkcji tych towarów, osiągnięte w latach 1946 i 1947.

Zapewnienie gospodę stw narodowemu należytej obsługi ze strony transportu w warunkach szybkiego wzrostu produkcji i budownictwa wymaga wielkich nakładów inwestycyjnych. Dalszy wzrost zdolności przełotowej kolei w najważniejszych kierunkach, a szczególnie na szlakach, łączących południowe i wschodnie okręgi z centrum kraju, wzrost inwestycji kolejowych obok zasadniczego ukończenia techniczno-produkcyjnych sprawdzianów pracy wszystkich linii kolejowych, wzrost udziału transportu wodnego w ogólnym przewozie ładunków - oto główne zadania transportu ZSRR w 1948 r.

Szczególne znaczenie nabiera w r.1948 walka o oszczędne gospodarowanie, o wzrost rentowności, o zwiększenie akumulacji wewnętrznej przemysłu.

W r.1948 budżet państwowy stracił dochody, z handlu komercyjnego, jednocześnie, pomimo skrócenia poszczególnych pozycji rozchodowych budżetu, wzrosły wydatki państwa, a szczególnie wydatki inwestycyjne. Przestrzeganie rygorystycznego reżymu oszczędności, najwyższe napięcie czułości przy korzystaniu z każdej okruszyny dobra państwowego jest w tych warunkach jednym z najważniejszych zadań gospodarczo-politycznych trzeciego, decydującego roku pięciolatki. Ugruntowanie socjalistycznych metod gospodarki, zasad kalkulacji gospodarczej jest jednym z decydujących warunków pomyślnego wykonania planu 1948 r.

Wyniki I kwartału 1948 r. świadczą o tym, że skomplikowane i odpowiedzialne zadania decydującego roku obecnej pięciolatki wykonywane są pomyślnie. Charakterystyczne cechy I kwartału 1948 r. jest rozwój wszystkich dziedzin gospodarki narodowej i bardzo duże tempo wzrostu produkcji. Należy zaznaczyć, że jeśli w I kwartale 1947 r.

15 ministerstw związkowych nie wykonało swego planu, to w pierwszym kwartale 1948 r. było takich ministerstw tylko trzy, a wszystkie inne przekroczyły zadania planowe co do wysokości produkcji brutto.

Niezwykle osiągnięcia gospodarki radzieckiej w I kwartale 1948 roku mają ogromne znaczenie dla sprawy wykonania planu trzeciego, decydującego roku pięcioletki, oraz wykonania całego planu pięcioletniego w ciągu lat czterech. Potężny zryw pracy narodu radzieckiego pod kierownictwem partii Lenina-Stalina jest godną zaufania rękojmią spełnienia tych najważniejszych zadań narodo-gospodarczych.

x

x

x

Pomyślny przebieg reprodukcji socjalistycznej w okresie powojennym ma znaczenie świat wo-histeryczne. Demonstruje on ponownie przed całym światem wyższość ustroju socjalistycznego nad kapitalistycznym. ZSRR i kraje nowej demokracji ^{rozwijają swą gospodarkę wie-} ~~lekrotnie~~ szybciej, niż kraje kapitalistyczne, pomimo, że była ona zniszczona w stopniu bez porównania większym.

Związek Radziecki i kraje nowej demokracji wkładają w nowe inwestycje więcej środków, niż kraje kapitalistyczne, a poza tym ZSRR obywateli bez kredytów zagranicznych. Kraje demokracji ludowej korzystają z braterskiej pomocy mocarstwa radzieckiego i nie zaprzędają się monopolom amerykańskim, nie sprzedają swej niezależności gospodarczej i politycznej.

Przed ZSRR i krajami demokracji ludowej otwierają się perspektywy dalszego rozkwitu gospodarki i kultury oraz wzrostu stopy życiowej pracowników, podczas gdy w krajach kapitalistycznych zbliża się przesilenie gospodarcze, rośnie bezrobocie i nędza mas ludowych.

Masy pracownicze całego świata coraz bardziej się przekonują, że wyzwolenie z niewoli kapitalistycznej i przejście do socjalizmu jest jedyną drogą, gwarantującą im życie naprawdę wolne, dostatnie i kulturalne.

